

HET GROENE KLEED DER AARDE

DOOR

F. W. VAN EEDEN.

I.

Hooge, donkere berggevaarten verheffen zich boven breede hellingen, die allengs in vlak land overgaan. Die vlakte wordt begrensd door de zee. De bergen zijn gedeeltelijk met uitgebreide sneeuwmassa's bedekt. De zee is eenzaam; het land is onbewoond; nergens enig spoor van menschen. De naar zee glooiende vlakten zijn met een onafzienbaar bloemtapijt bedekt; maar de planten zijn klein en bloeijen laag bij den grond. De smeltende sneeuw heeft overal kleine waterloopen door de vlakte gevormd, en daardoor zijn de bloeiende planten in groepen of vakken afgedeeld als in een regelmatig aangelegden tuin. Daar bloeijen de violette *Silene* en *Saxifraga*, de blaauwe *Myosotis* en de gele *Draba alpina*, de witte *Cerastium*, de roode *Parrya* en *Primula farinosa*.

De dagen zijn zeer lang; ruim vier weken achtereen gaat de zon niet onder. Een stille rust heerscht hier, zelfs door geen insectengegons afgebroken. Zoo is de aanblik van Nova Zembla in den korten zomer, die door een langen en vreeselijken winter wordt gevolgd. Het onherbergzame land, dat eenmaal onze moedige voorvaderen beroemd heeft gemaakt, is 's zomers een bloementuin; maar die bloemen zijn andere dan hier groeijen; zij behooren tot de Arktische Flora, de uiterste noordelijke grens van den plantengroei.

De Arktische Flora strekt zich uit over de noordelijkste gedeelten

van Azië en Amerika, in een kring rondom de Noordpool, en vertoont overal hetzelfde karakter. Niets dan lage, meest over den grond uitgespreide planten en struiken zonder een enkelen boom.

Onafzienbare vlakten bedekken de noordelijkste gedeelten van Siberië en Amerika, vlakten waar het grondijs in den zomer slechts aan de oppervlakte ontdooit. Ook hier bloeijen de kleine planten, die op de glooiingen der bergen van Nova Zembla in liefelijke kleuren schitteren, maar de hoofdtoon is graauw, bruin of dof groen. Op de droogste gedeelten van de Toendra van Siberië heerscht de dof bruingroene tint van het *Polytrichum*, op vochtige plaatsen heeft het graauwe veenmos den boventoon. Daartusschen rijpen de blaauwe bosch- en braambessen en geven met de korstmossen der steenachtige oorden voedsel aan rendieren en muskusossen.

In dit arme plantenkleed der poollanden ziet menigeen slechts verworpelingen der schepping, een uitvaagsel van de Flora's der rijker bedeelde gewesten. — Dit is niet zoo: die planten zijn wel arm en klein, maar daarom nog geen herhalingen in miniatuur van de planten der gematigde streken. — Ook die arme paria's hebben hun karakter. De wilg, die in de poolstreken van Amerika eenige weinige duimen hoog wordt, is niet onze knutwilg; hij is eene bijzondere soort, de ijswilg (*Salix glacialis*), die nergens dan daar gevonden wordt. Zoo heeft men meer dan twintig endemische planten in de poolstreken gevonden. Vele van de overige planten dier streken vindt men ook op de hooge gebergten van Azië, Europa en Amerika, maar daaronder zijn er, die in deze gebergten slechts verspreid voorkomen en rondom de Pool in zulk een overvloed, dat men wel moet aannemen dat hier haar eigenlijke geboortegrond is, dat zij hier eenmaal ontstaan zijn.

Zulke hoofdkwartieren van eigenaardige planten zijn talrijk over de aarde verspreid. Zij bewijzen dat de planten niet op ééne plaats ontstaan zijn, maar dat de oorzaak van haar ontstaan overal op de aarde heeft gewerkt, waar de omstandigheden gunstig waren.

Aan de kusten der Witte Zee verkrijgt de Arktische Flora van lieverlede een ander karakter. Daar groeijen roodbloeiende Pioenrozen en blaauwe Aconitums, planten van 4 voet en hooger; daar ziet men ook het eerste geboomte in den vorm van lage berken.

Daar ligt de noordelijke grens van eene ontzaglijke woudstreek, die zich over Noordelijk Europa en Rusland, tot aan de Behringstraat

uitstrekt en, hoewel, vooral in Europa, door bouw- en weilanden en onafzienbare heiden, in Siberië door mosvlakten afgebroken, eenmaal voor vele eeuwen ongetwijfeld veel boschrijker is geweest. Nog bedekt dat woud in sommige streken, zooals in Noordelijk Rusland en Skandinavië, de helft van de oppervlakte van den grond, terwijl in Nederland slechts 6 percent van die oppervlakte met bosch begroeid is; maar niettemin bewijzen onze veenen dat ook hier het onmetelijke woud van het Noorden der oude wereld zich uitstreckte.

Niet alleen de invloed der menschen heeft dit oude woud op vele plaatsen verbroken, vernield of veranderd; in het woud zelf heerscht een voortdurende verandering, die echter eerst na vele eeuwen merkbaar wordt. Drie magtige woudreuzen voeren daar een ontzaggelijken strijd om de oppermagt. Vóór twee duizend jaren heerschte in de Noord-Europesche wouden de Eik, de heilige boom der Kelten. Verheven schoon en vrij in zijn vorm, ernstig in zijn karakter, was de Eik het beeld van den zeer ontwikkelden, voor het verhevene en dichterlijke zoo gevoeligen Keltischen volksaard, waarvan wij in de weemoedige poezie van Ossian de laatste herinnering vinden en waarvan ook nog bij het diep gezonken Iersche volk niet alle sporen zijn verdwenen.

Maar een andere woudreus daagde uit het oosten op: de Beuk, streng van vorm, ruwer en harder in zijn voorkomen, meer te huis in noordelijker klimaat, breidde zich op geheimzinnige wijze altijd westwaarts uit, en waar hij kwam, zag de eik zijn vonnis geveld. Zoo kwamen ook met den beuk de ruwe, minder poëtische, maar verstandelijk hooger begaafde Germanen en behaalden over de Kelten overal de zego. De Kelten werden verdrongen of verloren zich te midden hunner overheerschers en bleven geen aaneengeschakelde volksstam meer. Zoo hebben de beuken in vele oorden de eiken geheel verjaagd en slechts door de zorgen van den mensch, door cultuur en overleg, blijven de eikenbosschen voor volslagen ondergang bewaard. Maar ook het rijk van den beuk is niet van eindeloozen duur. Wederom nadert een vreemde indringer uit het Oosten; donkere massa's bedekken allengs meer en meer de bergen van Noord-Europa, en hun invloed verjaagt reeds zichtbaar op vele plaatsen den eens zoo magtigen beuk. Het zijn de Naaldboomen, de norsche dennen, de sombere sparren, met hun hard en duurzaam groen, in hun vorm het beeld des gezags, in hun karakter de echte zonen van het Noorden.

Zal ook zoo eenmaal de Slavische volkstype den Germaanschen verdringen en overheerschen? Zal Rusland eenmaal regeren van de Behringsstraat tot den Atlantischen Oceaan?

De langzame opeenvolging van Eiken, Beuken en Naaldboomen is ook in een ander opzigt opmerkelijk. Het gebied van den beuk strekt zich meer ten noorden, minder naar het zuiden uit dan dat van den eik; de naaldboomen groeijen weder noordelijker en minder zuidwaarts dan de beuken; de boomen van kouder klimaten overwinnen dus allengs die van warmere, en deze overwinning heeft hare natuurlijke grenzen. Van daar dat in Frankrijk, vooral in het midden, de eik nog altijd de boom bij uitnemendheid is en het grootere gedeelte der bosschen van dat land uit eiken bestaat.

Maar welke boom heerschte er voorheen, vóór den eik, in Noord-Europa? Naar alle waarschijnlijkheid de naaldboomen. Langs de westkust van Frankrijk zijn, onder de zee bedolven, de overblijfsels gevonden van ontzaggelijke dennenwouden, die zich eenmaal hebben uitgestrekt, waar thans het Kanaal stroomt en welligt een groot land, sedert den voorhistorischen tijd door de zee verzwolgen, hebben bedekt. Ook zelfs onder onze Hollandsche duinen heb ik gemeend, sporen van die overoude dennenwouden te ontdekken. Zoo is welligt het woud van het Noorden der oude wereld door een herhaalden kringloop van heerschende boomkarakters gekenmerkt.

De sparren met hun schilderachtigen pyramidevorm zijn de boomen van het gebergte, de dennen, met hunne horizontaal of koepelvormig uitgebreide kroonen, kiezen bij voorkeur de vlakke en lage heuvels. Het gebied van onze naaldboomen strekt zich tot ver in Siberië uit, maar van onze loofboomen groeijen slechts zeer weinige ten Oosten van den Oeral. Alleen de vogelkers (*Prunus Padus*), de Lijsterbes (*Sorbus aucuparia*), de zwarte, witte en klaterpopels komen tot ver in Siberië voor, de klaterpopel zelfs nog aan den Amoer. De Noordsche Berk (*Betula alba*) breidt zich in Siberië meer en meer uit: in het uiterste Oosten, aan den mond van den Amoer en in Kamschatka zijn beiden een der kenmerken van het landschap. Welige heuvellanden, met prachtig gras bekleed, hier en daar met afzonderlijke groepen boomen en struiken afgewisseld, vormen daar een uitgestrekt natuurlijk park, en niet te verwonderen is het dat de Russen het Amoerland met zooveel ijver en voorliefde koloniseren, als ware het tot verademing van de sombere wouden en troosteloze vlakten van Siberië.

Gelijk de noordelijke grens van de woudstreek der oude wereld door naaldboomen wordt gekenmerkt, zoo ook het noorden van Amerika. Maar niet dezelfde naaldboomen groeijen daar als hier. De noordelijkste woudstreek van Amerika wordt voornamelijk gevormd door den witten den (*Pinus alba*), die van de Behringstraat tot Labrador een ontzaggelijken groenen boschkranz vormt, en zich in het zuiden tot den Saskatchewan, waar de prairiën beginnen, uitstrekt. In Columbia heerscht de *Pinus ponderosa*, in het Oosten de welbekende Weymouthden (*P. strobus*). De bosschen van Noord-Amerika zijn meer aaneengeschakeld, en niet, gelijk in de Oude Wereld, door heiden en Toendra afgebroken. Rijke, vruchtbare vlakten, door magtige stroomen besproeid, geven aan de oorspronkelijke wouden eene afwisseling, die de wouden van noordelijk Europa en Azië missen. Ook daar groeijen eiken, beuken, eschdoorns, elzen, maar andere soorten dan hier, en vooral dennen in talrijk afgewisselde vormen.

In het gebied van den Oregon vertoonen zich die ontzaggelijke woudreuzen, duizendjarige, torenhooge naaldboomen, waaronder de kolosale Oregon-ceder (*Thuja gigantea*), die vooral naar het westen zijne hoogste ontwikkeling bereikt. Meer naar het zuiden, van Canada tot Virginië en Kentucky, worden de loofboomen, vooral de eiken, de eigenaardige Amerikaansche noten (*Hickory*, *Juglans nigra*, *alba* enz.) en de prachtige tulpenboomen talrijker. Grooter verscheidenheid van soorten geeft aan het landschap een lagender, rijker aanblik, al zijn de boomen zelve in Europa vooral niet minder schoon, ja schooner dan de Amerikaansche. Geen der Amerikaansche eiken toch kan zich met onzen ouden Germaanschen eik in majesteit van vormen meten.

Daarentegen is de herfsttooi der Noord-Amerikaansche loofboomen onvergelykelyk. Die tinten van rood en bruin vindt men in Europa niet. Het Noord-Amerikaansche bosch met zijn rijkdom aan vormen, met zijn slingerplanten en digtgroeijend onderhout, nadert in karakter tot de bosschen der keerkringen.

Aan de oevers der rivieren arbeidt de bever, dat goedaardige, zonderlinge, in zijn streven zoo menschachtige dier. Hij houdt het water der rivieren door zijn dijken tegen en vormt daardoor vijvers van dikwijls honderd bunders oppervlakte. De voorjaars-overstroomingen doen die dijken doorbreken; het water uit de vijvers loopt weg, en op de drooggelegde vlakten schiet het gras dicht en welig op; — zoo vormen zich de weiden; — zoo zijn welligt eenmaal ook onze eerste Neder-

landsche weiden gevormd. Wel zijn de bevers hier lang verdwenen, maar hun naam leeft nog in vele plaatsnamen voort en in de namen dier oude geslachten, die teregt den bever tot zinnebeeld in hun wapen plaatsten.

De gelijkvormigheid der flora van de noordelijkste streken in Europa Azië en Amerika vermindert naar het zuiden hoe langer hoe meer, en in de wouden van Noord-Amerika is de helft der plantengeslachten eigenaardig en vreemd aan de Europesche, terwijl slechts weinige soorten aan beide werelddelen eigen zijn. De welriekende gagel (*Myrica Gale*) en de rijs- of waterbessen (*Vaccinium uliginosum*) der moerassige heiden van Europa behooren tot deze laatsten.

Voortdurend komen in de Europesche flora op geheimzinnige wijze vreemde indringers uit Amerika, vooral uit Canada; de gele Oenothera's onzer duinen, de groote boschbes (*Vaccinium macrocarpum*) op Terschelling, de vogelkers-achtige Canadasche mispel (*Amelanchier canadensis*) in de Haarlemsche bosschen, de *Galinsoga parviflora* bij Harderwijk, de zoo beruchte waterpest (*Elodea canadensis*) en vele anderen zijn Amerikanen. Daarentegen gaf Europa aan Amerika onkruiden en distelen in menigte, die zich met verbazende snelheid uitbreidden, — een ironischen wedergroet!

Is Amerika werkelijk het land van beloften, het land der toekomst? Ik voor mij zie in de Amerikaansche beschaving niets anders dan de Europesche zonder Europa; eene beschaving en een magt, die, snel ontwikkeld, ook een snellen achteruitgang kunnen beleven. Europa vergelijk ik met een boek, waaraan jaren gewerkt is, Amerika met een dagblad, een kolossaal dagblad — maar kind van éenen dag.

Ook de flora van Europa bezit een grondslag, een kern, die Noord-Amerika niet kan aanwijzen, een uitgangspunt van plantenverspreiding, waar nog een groote rijkdom van de schoonste endemische planten als in een waar paradijs aanwezig is, waar geen invloed des menschen zelfs de natuur zoo kan veranderen, als in de groote stroomvlakten van Noord-Amerika. Die kern, ook een middenpunt van oorspronkelijkheid voor de Europesche menschheid, is het oude beroemde Zwitserland:

Von der Alpe tönt das Horn
 Gar so zaubrisch wunderbar.
 's Ist doch eine eigne Welt...

Waarom is het Zwitsersche landschap zoo schoon? waarom zijn de

Alpen aantrekkelijker voor den bezoeker dan de veel kolossaler Himalaya of de woeste Kaukasus? Omdat de eerste grondslag van alle schoonheid is evenredigheid, harmonie. Er is harmonie tusschen die besneeuwde spitsen, die grazige hellingen, die donkere groepen naaldbomen, die niet te kleine en niet te groote valleijen; er is harmonie tusschen die vriendelijke woningen met hare breede daken, trappen en galerijen en de schuimende beken en stroompjes, die daar langs vloeijen, harmonie tusschen die kleine vriendelijke steden en dorpen en de omringende bosschen en bergen; harmonie tusschen land en water, tusschen lucht en geboomte.

Te vergeefs zoekt gij Zwitserland terug op de uitgestrekte, met besneeuwde reuzen gekroonde, maar eentonige bergruggen, in de diepe, smalle en ongenaakbare ravijnen van den Himalaya. Te vergeefs zoekt gij in den Kaukasus die vriendelijke dalen, die evenredige verhouding tusschen land en water, tusschen de natuur en de menschelijke woningen. Te vergeefs ook zoekt gij in Noord-Amerika een gebergte, dat zelfs eenigszins op onze Alpen gelijkt.

Op de Alpen is de geheele flora van Noord-Europa vertegenwoordigd. In de dalen loofboomen, op de hoogten dennen en sparren, en daarboven de kleine, maar met groote, heldergekleurde bloemen prijken de Alpenplanten. Daar groeijen het Edelweiss (*Gnaphalium Leontopodium*) met zijn wollige witte bloemen, de Alpenroos (*Rhododendron ferrugineum*), de talrijke gele, blaauwe en violette gentianen, de bevallige, sierlijk hangende klokjes der Soldanella's en Campanula's, allen planten, die in de vlakte niet groeijen en die haar dierbaar vaderland nimmer verlaten. Hier is een kern van eene eigenaardige plantenwereld, een waar plantenparadijs, waarvan men wel moet aannemen dat het hier, op het hooge gebergte, is ontstaan. Niet minder dan 190 soorten worden nergens anders dan op de Alpen aangetroffen. Aan de grens der eeuwige sneeuw ontwikkelen zich tusschen het korte gras lage bloemrijke struiken en plantjes, waaronder de miniatuurwilgen en boschbessen aan de Arktische flora herinneren en werkelijk een aantal soorten tot die flora behooren; maar waarbij ook vele andere zijn, die grooter, schooner gekleurde bloemen dragen dan die van de noordelijke streken. Hier doet zich vooral de invloed van het licht, van den sterken zonneshijn gelden, die op de hooge bergen veel grooter is dan op de nevelachtige vlakten der Poollanden. De naam "kinderen der zon" is voor de bloemen wel dichterlijk, maar niet geheel onjuist.

Meer in de laagte zijn hogere struiken en vormt het eigenaardige kromhout (*Pinus montana*) de grens der woudstreek. Lage, bogtig groeiende struikachtige dennen vormen op de meeste hoge gebergten den hoogsten gordel der wouden, die meestal met de sparren (*Abies*) beginnend, allengs tot de dennen (*Pinus*) en eindelijk in beuken en andere loofboomen overgaat. Maar ook de Alpenrozen met haar donker groen en rood kenmerken den woudzoom.

Een groot aantal planten van de Alpen wordt ook op andere gebergten, op de Pyreneën, de Karpathen en de gebergten van Midden-Duitschland aangetroffen, en niet minder in de groote vlakten van Noord-Europa tot aan de Poollanden, en het is moeilijk na te gaan of de verspreiding van het gebergte naar de vlakte of omgekeerd heeft plaats gehad. Vele verschijnselen echter pleiten voor de oorspronkelijkheid van den plantengroei der gebergten, welke boven de sneeuwlinie reiken, vooral ook de talrijkheid der planten, die daar op plaatsen groeijen, waar de toegangen voor plantenverspreiding letterlijk zijn afgesloten. Dit feit heeft geleid tot de ontdekking der wet, dat de oorspronkelijk aan eene streek eigenaardige (endemische) planten in dezelfde evenredigheid talrijk zijn, als de hinderpalen voor hare verspreiding. Zoo vindt men weinig endemische planten in Noord-Duitschland, waarvan Nederland, botanisch gesproken, slechts een gedeelte is, hoewel het in de groepering der plantengeslachten en soorten, in hunne verhouding tot elkander, vooral wat het alluviale gedeelte betreft, zeer zeker van Duitschland onderscheiden is.

Minder talrijk dan op de Alpen, vinden wij die kernen van endemische planten op andere gebergten, in Piemont, Tyrol, Karinthië en ook op de Pyreneën.

Op een door diepe dalen volkomen ingesloten en zelfstandige berggroep van de Karinthische Alpen bloeit een schoone lichtblauwe bloem, die in houding met ons senegroen (*Ajuga reptans*) overeenkomt, eene plant, die nergens anders dan dáár, en ook daar slechts op twee plaatsen gevonden is. Die plant (*Wulfenia carinthiaca*) was langen tijd bekend als de eenige soort van haar geslacht, als een zoogenoemde monotype, tot voor weinige jaren een tweede soort in Syrië en een derde op den Himalaya ontdekt is. Zij blijft echter als endemische soort voor die Karinthische berggroep het bewijs, dat daar, op die eenzame, als een eiland ingeslotene hoogten, die werking der natuur heeft plaats gehad, waardoor zich nieuwe plantensoorten vormden.

Op de hooge Alpen is het aantal endemische planten veel grooter dan in de Poolstreken; verre het grootste gedeelte der Arktische flora groeit ook aan de sneeuwlinie der Alpen, en slechts een klein gedeelte der Alpenflora groeit in de Poollanden. Van daar is eene verspreiding van de Polen naar de Alpen minder aannemelijk en kan men met groote waarschijnlijkheid de hooge gebergten als de gunstige plaatsen voor het ontstaan van nieuwe plantenvormen beschouwen.

De Alpen en Pyreneën vormen eene breede grens, in wier nabijheid twee groote karakters der organische natuur elkander ontmoeten, tegen elkander strijden en eindelijk in elkander overgaan. Een andere wereld ligt aan de overzijde der hooge gebergten; hier eindigt de magt van het Noorden en zien wij den invloed van het Zuiden, van eene natuur, door de krachtige werking der zonnewarmte geheel anders gevormd. Rondom de Middellandsche Zee strekt zich het gebied uit van eene flora, wier banierdragers zijn de Oleander, de Laurier, de Mirt, de Olijf, de Oranjeboom. Italië is nog voor velen het paradijs, waarnaar zij, gelijk GÖTHE, van hunne eerste jeugd, smachtend hebben uitgezien: "das Land wo die Zitronen blühn;" doch niet Italië is de bakermat der flora van de Middellandsche Zee, maar het Oosten, de Levant, is het vaderland van die flora en dat menschenvolk, waarvan BYRON met bittere waarheid zong:

Know ye the land where the Cypres and Mirtle
Are emblems of the deeds that are done in their clime?
Where the rage of the vulture, the love of the turtle
Now melt into sorrow, now madden to crime!

Het aantal plantensoorten, tot dusver in dit gebied ontdekt, bedraagt ruim 7000, waarvan ongeveer 3000 ook aan Noordelijk- en Midden-Europa en 4000 uitsluitend aan de landen der Middellandsche Zee eigen zijn.

Italië is van deze landen het armst aan oorspronkelijke planten, en slechts weinige oorden in het zuiden van dit land schijnen uitgangspunten van plantenverspreiding geweest te zijn. Spanje is in dit opzicht rijker, Griekenland nog rijker en Anatolië en Syrië het rijkst. De westelijke Kaukasus, de Taurus, de Perzische gebergten, de Libanon, de Grieksche gebergten, de Sierra Nevada in Spanje, en vooral ook de eilanden in de Middellandsche Zee zijn de paradijzen, waaruit de natuur hare heerlijke gaven over dit gebied heeft uitgestort.

Het klimaat der landen rondom de Middellandsche Zee verschilt van dat van Midden- en Noord-Europa vooral door den meestal regenloozen zomer en door het mindere verschil in warmte tusschen zomer en winter. De winter van het Zuiden is zachter, en toch de zomer niet in gelijke verhouding warmer. Hooge gebergten beschutten het Zuiden voor den fellen noordenwind, en de nabijheid der heete vlakten van Noord-Afrika ontnemt aan dien getemperden luchtstroom uit het Noorden zijne vochtdeelen.

Nergens is de tegenstelling tusschen Noord en Zuid scherper dan in het Rhônedal, tusschen Montélimart en Orange, waar de cultuur der olijven begint. De flora van het Zuiden heeft zich hier een weg gebaan in het Rhônegebied tusschen de Alpen en Cevennen en dankt deze buitengewone noordelijke uitbreiding aan den "Mistral", den heeten en fellen wind, die, tusschen die hooge bergketenen door, het Zuiden van Frankrijk bezoekt en het drooge klimaat van Provence veroorzaakt.

Vreemd is de indruk, dien het op eens te voorschijn komen der olijven op den bezoeker uit het Noorden maakt. Zijn die lage, wilgachtige als uit beschilderd blik gevormde boomen met hun blaauwachtig loof en rechte twijgen de beroemde boomen, waaraan Athene haar aanzien bij de Grieken te danken had? Maar ook Frankrijk herinnert u aan de waarheid, want talrijk vindt gij nog den naam van Minerva in de olijvenstreek geëerd en geheiligd. Niets verhevens boeit ons aan den olijfboom, en zijne vereering bij de Oosterlingen spreekt van iets grof-zinnelijks in hunne voorstellingen. Olie was hun, evenals melk en honig, een onmisbaar en kostelijk voedsel. In den olieboom zagen zij het beeld des Vredes, want in vredestijd was de olie goedkoop — en het beste geschenk van hun beschermgodin was de olieboom. Hoe geheel anders was de opvatting der natuur bij de Germanen! Zij eerden den eik alleen om zijn verheven vorm, als het beeld der onzichtbare oppermagt.

Lagchend en bloemrijk zijn de kustlanden der Middellandsche Zee, als in het vroege voorjaar de steenachtige bodem met een veelkleurig tapijt van tallooze planten bekleed is; maar in den dorren zomer ziet men overal slechts eentonige wildernissen, uitgestrekte heuvellanden met heesters en lage struiken bedekt, niet ongelijk aan onze heiden, maar woester en verlatener. Deze wildernissen, de zoogenoemde Maquis, vormen het eigenlijk karakter van het gebied. En ook waar op

de hellingen der gebergten zich nog de overblijfsels der voormalige wouden vertoonen, zoekt men te vergeefs naar de woudreuzen van het Noorden. De zoo hooggeroemde "Zitronen" en Oranjeboomen met hunne pruikachtige kroonen en dikke vruchten herinneren ons de boompjes uit de Neurenberger doozen; de bloemen en vruchten op zichzelve boeijen ons niet door opheffing tot een geheimvol ideaal, maar omdat zij welriekend en smakelijk zijn. Hier herkennen wij den geest der klassieke poëzie. Hier is de natuur alleen schoon, voor zoover zij den mensch voordeel en zingenot geeft.

Op die uitgestrekte, zacht golvende vlakten en heuvellanden, die in Spanje en Portugal, Zuid-Italië, Griekenland, Klein-Azië en Noord-Afrika de Middellandsche Zee omringen, schittert in het voorjaar het heerlijke bloemenkleed, door den gevoelvollen OVIDIUS zoo zuiver voorgesteld, waar hij de jeugdige PROSERPINA door de velden van Sicilië laat rondwalen. Daar bloeit de hyacinth, de thym, het viooltje, de goudgele crocus, de witte lelie, de vuurroode anemone; daar ontplooit de acanthus zijn trotsche en architectonisch gevormde bladen. Daar is het rustig en vreedzaam in het stille morgenuur, bij een kristalhelderen hemel, met een verschiep van scherp uitkomende, stout geteekende bergvormen. Ook daar is een paradijs; want vele dier liefelijke bloemen groeijen nergens elders, en schijnen op die plaats zelve ontstaan te zijn.

Maar de sombere god der benedenwereld zal weldra het lagchende meisje van de aarde wegnemen, en de roof van PROSERPINA is het beeld, waaronder de Grieken den snellen ondergang voorstellen van het lentekleed der wildernissen langs de Middellandsche Zee.

De heuvels der Grieksche eilanden zijn bekleed met boschjes van welriekende oleanders en aromatische laurieren, maar die laurieren zijn meest heesterachtig en bereiken zelden eene hoogte van 25 voet. Hun hard, droog gebladerte spreekt van de droogte van het klimaat, en eigenaardig voor die streken is de stoute voorstelling van LUCRETIVS, als hij beschrijft, hoe de laurierbosschen, door den bliksem getroffen, in een oogwenk met een woest en vreeselijk geknetter in vlammen opgaan:

Nec res ulla magis quam Phoebe Delphica laurus
Terribili sonitu flamma crepitante crematur.

Hoe drooger klimaat, hoe meer plantenvormen met harde, stekelige of zeer fijne naaldevormige bladen. Zoo is ook het aantal struiken

met mirtachtig en heideachtig loof aan de Middellandsche Zee zeer groot.

Ook de naaldboomen zijn daar algemeen, niettegenstaande het klimaat voor dennen en sparren te zacht zou schijnen. De tamme pijnboom (*Pinus Pinea*) heeft een hoogen kalen stam en een zacht gewelfde, dikwijls in verscheidene verdiepingen gescheidene kroon. De uitgespreide koepelachtige kroonen vormen donkere lijnen boven het geboomte, en herinneren op verren afstand aan de palmen.

Somtijds groeit deze pijnboom, wiens zaden eetbaar zijn als de amandelen, in wouden bijeen, gelijk die van Ravenna, wier beeld in DANTE's *selva oscura* is teruggegeven; meestal echter vormt hij kleine groepen of staat hij alleen, en zijn slanke stam en digte, donker en scherp geteekende, gewelfde kroon is onafscheidelijk van de vergruisde amphitheaters, de gebroken zuilen, de bemoste waterleidingen en de graauwe triomfbogen van het oude Rome. Zijn karakter is niet liefelijk, maar trotsch; verheven, maar koud en stroef; plegtig, maar huiveringwekkend, gelijk het SENATUS POPULUSQUE ROMANUS op de verlatene bouwvallen.

De *Pinus Pinea* groeit echter niet alleen in Italië, maar ook in Griekenland, Klein-Azië en Spanje, en op de talrijke eilanden in de Middellandsche Zee.

Een geheel ander karakter heeft zijn broeder, de Ceder van den Libanon. Kort en dik van stam, draagt deze breede, lage, horizontaal, bijna regtlijnig uitgebreide takken, die als zwarte strepen op de berghelling zijn afgeteekend. Deze boom echter is niet uitsluitend aan den Libanon eigen, maar in veel grooter hoeveelheid op den Aziatischen Taurus voorhanden. Zijn vroeger de gebergten tusschen den Libanon en den Taurus allen met den beroemden Ceder bekleed geweest? Dit laat zich wel veronderstellen. Op den Libanon toch sterven de kleine groepen Ceders meer en meer uit en zullen daar eenmaal spoedig verdwenen zijn.

Is die zonderlinge uitstervende boom het beeld der Aziatische grootheid?

Op het Atlasgebergte groeit een andere naaldboom, een karakter niet minder edel dan de Libanische Ceder, de Atlantische Ceder, merkwaardig door zijn bevallig uitgespreide takken en slanken *Larix*-achtigen bouw.

Deze boom gelijkt zooveel op den heiligen Ceder van den Himalaya (*Cedrus Deodara*) dat nog niet schijnt uitgemaakt of beiden wel verschillende soorten zijn. Is de *Cedrus Deodara* door vogels of op andere

wijze van den Himalaya op den Atlas overgeplant? Of heeft de natuur in twee zoo van elkaar verwijderde streken dezelfde gedachte gehad?

De pijnboomen zijn de toongevers van het landschap in de noordelijke streken; de palmen in het zuiden. Zij geven beide aan het landschap een plegtig verhevene of ook een sombere weemoedige tint, en gelijk de eenzame pijnboom treurt bij de bouwvallen van Rome, zoo staat in zwijgenden ernst de dadelpalm bij de pruinhoopen van Carthago.

Het eigenlijk gebied van den dadel ligt echter zuidelijker: de palmen zijn kinderen der keerkringen; de dadel is een zoon der woestijn. De Sahara is zijn ware vaderland.

De uitgestrekte, op de kaart zoo huiveringwekkend wit gelaten Sahara is geenszins overal eene onbewoonbare zandwoestijn, maar op vele plaatsen met een plantenkleed bedekt. De hoogste streken, de Hammada, zijn steenachtig en woest en dikwijls zonder een enkele plant of slechts spaarzaam met doornachtige, bladerlooze struikjes bekleed. Lager, aan de hellingen dezer steenachtige hoogvlakten liggen de duingronden, de Arég, die vooral op hun laagste gedeelte bekleed zijn met hooge, helmachtige woestijngrassen (*Stipaceën*), het geliefkoosde voedsel der kameelen. Nog overvloediger is deze grasbekleding in de diepere Wadie's of dalen, die door het grondwater of de nu en dan vallende regens voor den plantengroei geschikter zijn en eene betrekkelijk rijke vegetatie vertoonen. Hier groeijen behalve de grassen en doornstruiken, de frisch groene Jujube-heesters (*Zizyphus*), de Caparis met groote rozeroode bloemen, hooge bremstruiken en kleine eenjarige Cruciferen. Algemeen verspreid is hier ook de kolokwint (*Citrullus Colocynthis*), wiens lange sappige stengels over den grond kruipen en ruwe bladen en ronde oranje vruchten dragen.

De diepste en vruchtbaarste gedeelten der Sahara zijn de Oasen met hare akkers en bouwlanden, hare maïs- en giersteultuur, met hare donkere dadelwouden. In die Oasen ligt het eigenlijk gebied van den dadel. Van de Perzische golf tot den Atlantischen Oceaan strekt zich dat gebied met afwisselenden rijkdom uit, en zoo zeker als Arabië een gedeelte van het Sahara-gebied kan genoemd worden, zoo zeker is de dadel, zoowel in Arabië als in Afrika oorspronkelijk. De dadel eischt, evenals alle palmen, een warme zonnige atmosfeer en eene groote massa vocht. De dadel echter draagt alleen vrucht op den schralen bodem der woestijn, en in rijkere gronden geplant, brengt hij slechts

bladen voort. De meeste andere palmen groeijen bij uitsluiting in de weelderige vochtige humusgronden der oorspronkelijke wouden, de kokosboomen tieren aan de oevers der zee, de groei van den dadel is afhankelijk van de samenwerking van den gloeienden bodem en het rijke grondwater van de Sahara.

Maar ook vele andere planten zijn in de Sahara oorspronkelijk, vooral die kleine, onaanzienlijke Cruciferen, wier bloemen in vorm aan het lepelblad en de veldkers herinneren. Tot deze behoort ook het zonderlinge plantje (*Anastatica Hierochuntica*), dat uitgebloeid tot een bal ineendroogt en dan door den wind op ontzaggelijke afstanden wordt weggevoerd. Op eene gunstige plaats neergekomen, openen zich de verdroogde ballen door de werking der vochtigheid, en vallen de rijpe zaden op den bodem. Een sombere poëzie, die in de natuur den invloed wil zien van het strenge vonnis, door de wereldgeschiedenis over de volken uitgesproken, noemde dit plantje ironisch "de roos van Jericho".

Palestina is een merkwaardig land. Eenmaal het middenpunt, waar Egypte en Assyrië, Perzië en Babylonië, Azië, Afrika en Europa elkander onder bloedige schokken ontmoetten, waar het zinnelijk karakter der Semiten een woesten strijd heeft gevoerd tegen een verhevener, magtiger geest van Indischen oorsprong, is het thans nog een middenpunt, waar drie groote karakters van het landschap in verband met den plantengroei aan elkander grenzen.

Nog altijd zijn Samaria en Galilea met een heerlijken plantengroei bekleed; nog altijd liggen daar de rijkste, vruchtbaarste weidegronden, door schichtige gazellen verlevendigd, door donkere eiken- en beukenwouden afgewisseld; nog altijd zijn de Karmel en de Tabor van den voet tot de kruin met bosch bedekt, nog altijd liggen bij Hebron de groene eikenbosschen, waarvan in de oudste boeken van den Bijbel gesproken wordt. Niet ver ten zuiden van Hebron verandert het landschap; woeste rotsachtige onvruchtbare hoogten en steile diepe bergkloven kenmerken Judea, en hoe meer men de Dode Zee nadert, hoe meer de nabijheid van het gebied der woestijn zichtbaar wordt en de plantengroei tot de diepste smalle dalgronden wordt beperkt. Hier is het einde der flora van de Middellandsche Zee en begint die van de Sahara; maar ook niet ver van hier, in het oosten, in Hauran, bij de bouwvallen van Palmyra, ligt de uiterste westelijke grens van het ontzaggelijke steppengebied, dat zich van den Altaï tot Arabië, van den Kaukasus tot China uitstrekt.

Die geheimzinnige vlakten van Centraal-Azie, voor een groot deel nog voor de wetenschap onbekend, waar de korte en bloemrijke lente met een droogen zomer en een langen strengen winter afwisselt, waar steenachtige zoutvelden dagreizen lang geen enkele plant, geen gras-scheutje zelfs vertoonen, maar waar ook rijke weidegronden de kudden van tallooze woeste nomadenvolken voedsel geven, waar in het voorjaar de grond met een tapijt van veelkleurige bloemen, leliën, tulpen en Iris is bekleed, waar talrijke grassen en planten soms eene manshoogte bereiken, en 's winters de stormwind giert en weken achtereen de sneeuw horizontaal over de vlakten jaagt — dat onmetelijke gebied, half woestijn, half weidegrond, heeft een belangrijke rol vervuld in de wereldgeschiedenis. Van daar gingen de ontzagelijke volksbewegingen uit, die door alle eeuwen heen het tooneel in Europa hebben veranderd; maar ook dat steppengebied vormde een onoverkomelijke grens tusschen de Europesche rijken en China, eene grens, waardoor China, meer dan door zijn muur, zijne oorspronkelijkheid zoo lang heeft kunnen bewaren. Doch ook van die oorspronkelijkheid van China schijnen de dagen geteld. Vooruitgang of dood! Geen middenweg. En als China het voorbeeld van Japan volgt en moedig vooruitgang kiest, zullen de steppen van Azië een nieuwe rol spelen in de geschiedenis van Europa.

Het klimaat der steppen is minder gelijkmatig droog en warm dan dat der Sahara, de bodem meer afgewisseld; de plantengroei in de steppen is dan ook met die afwisseling overeenkomstig en niet zooals in de Sahara, onder den invloed van een bijna onveranderlijken heeten passaatwind. Op de hoogvlakten van Afghanistan zijn rijke bouwlanden, door een nijvere bevolking verzorgd, grazige weidegronden, waar yaks en antilopen rondzwerven; de tuinen van Schiras schitteren van Januarij tot Maart in den weelderigsten lentetooi; en niet ver van daar, tusschen de hoogvlakten van Teheran en Khorasan, ligt de groote zoutwoestijn, waar geen enkel plantje groeit. De zilte steppengronden van het meer Aral en de Kaspische Zee zijn bekleed met talrijke Chenopodeën, eene familie, die overal op zilte gronden, ook aan onze zeekusten, talrijk is vertegenwoordigd, en die op die gronden door de eigenaardige blaauw-groene, als met witte kristallen bedekte bladen is gekenmerkt; maar nergens is zij zoo rijk als hier in de Aziatische steppen. Talrijke geslachten en soorten, die nergens elders gevonden worden, bewijzen dat hier het hoofdkwartier, het paradijs der Chenopodeën is, en dat ook de

aard en het samenstel van den bodem reeds alleen in staat zijn, eigenaardige plantenvormen te doen ontstaan. Zij leveren tevens een bewijs voor de veronderstelling, dat eenmaal in Azië een ontzaglijke bin-nenzee is geweest, aan welker oevers zich eene beschaving heeft ontwikkeld, veel ouder dan die, welke van de oevers der Middellandsche Zee is uitgegaan. Op de droogere zandsteppen zijn planten met smalle, kleine blaadjes of twijggjes een eigenaardig kenmerk; een der typen van deze planten is de aspersie, die in Europa algemeen gekweekt, maar in het wild oorspronkelijk is in de Aziatische steppen, zich van daar langs de kusten der Middellandsche en Atlantische Zeeën heeft verspreid en in onze zeeduinën zoo talrijk is, maar in Engeland en ook meer oost-waarts op het vasteland van Europa schaars in het wild gevonden wordt.

Een andere kenmerkende plantenvorm der droogste steppen, vooral op de vlakten van Armenië en Mesopotamië, zijn de Astragalen, heesters en struiken, wier bladstelen in een doorn uitloopen, en waarvan sommige soorten de bekende traganth-gom leveren.

Rijke weidegronden kenmerken de Gobi-steppe ten oosten van het Altaï-gebergte, waar talrijke stammen wonen, die de kern zijn van de rusteloze bewegingen der Aziatische nomadenvolken oost- en west-waarts. Nog heden echter is de Gobi-steppe, en vooral in het westelijk gedeelte, waar het Tsjian-Sjan-gebergte ligt, voor ons een onbekend gebied, waar geen Europeaan ooit heeft kunnen doordringen. Daar is het vaderland van de echte Rhabarberplant, wier wortel bij ontzagge-lijke ladingen naar Europa wordt uitgevoerd. Zonderling dat van een zoo algemeen gebruikt geneesmiddel, dat in de kleinste apotheek der beschaafde wereld voor weinig geld te bekomen is, zoowel het vader-land als de plant die het levert, met zulk een duisteren sluier zijn omhuld en dat de middenpunten der oude wereld, zoowel in Azië als in Afrika, nog altoos als door eene geheimzinnige magt zijn verbor-gen gebleven.

De welige groei van zulke omvangrijke planten als de Rhabarber doet een betrekkelijk zacht en vruchtbaar klimaat veronderstellen, en werkelijk moet de Gobi een gezegend land zijn, waar zelfs de wijn-stok en de oranjeboom tieren en op een groene lente een warme drooge zomer volgt, evenals rondom de Middellandsche Zee; waar op de hoog-vlakten bloeiende en zeer bevolkte steden liggen, waar de landbouw voornamelijk op eene geschikte verspreiding van het water berust en dus een vrij hooge trap van beschaving moet verondersteld worden.

Wat de steppen zijn in Centraal-Azië, dat zijn de prairiën in Noord-Amerika. Ook daar heerschen drie jaargetijden, een korte, bloemrijke lente, een dorre, heete zomer en een storm- en sneeuwbrengende lange winter. Maar de weiden der prairiën zijn rijker, en met digter, we- liger gras bekleed, met schitterender bloemen getooid dan die der steppen. De bloemen der Amerikaansche prairiën zijn ons niet vreemd, evenmin als de boomen, die hier en daar in groepen de eentonigheid dier onafzienbare vlakten afwisselen. De Canada-popel en de Virgini- sche ceder, de heldergekleurde *Oenothera's*, de vriendelijke *Gilia's*, de deftige *Lupinen* en *Pentstemons*, de gloeiende *Phlox*, de hemelsblauwe *Nemophila's* van onze tuinen zijn allen kinderen der prairiën. Velen van hen zijn, evenals de steppenplanten, eenjarig en berekend voor den korten zomer. Ook daar is een middenpunt van plantenschepping ge- weest, een paradijs, rijker dan de steppen der oude wereld. Maar met den vrijen mensch der prairiën is de poëzie van dat paradijs voor altijd ondergegaan. De dappere Mongolen zijn gelukkiger dan hunne broeders, de vertrapte en verguisde Indianen der prairiën, een ras, wel is waar ruw en strijdlustig, maar regtvaardig en hooghartig, veel te edel om strijd te voeren met het uitvaagsel van Europa, dat geld en whiskey in zijn vaandel voerde. Zij geloofden nog aan eerlijkheid en goede trouw; zij zijn overwonnen door eene meerderheid, eene ontzaggelijke meerderheid van Europesche wilden, bij wie al het edele en verhe- vene, dat den echten zoon van Europa kenmerkt, kunst, wetenschap, godsdienst, slechts blinkend klatergoud is, dat een laaghartig en be- krompen streven naar geld en goed bedekt —

— where gentry, title, wisdom,
Cannot conclude, but by the yea and no.
Of general ignorance —

De poëzie der prairiën is verdwenen. Te vergeefs zingt de Yankee het lied van *Hiawatha*! In zijn mond is dat lied een wanklank. Hij noemt zich de zoon der vrijheid en hij is een slaaf des stofs, erger nog dan de slaven, die hij uit schijnheilige politiek heeft vrijgemaakt.

Maar lang als de grootheid van de Noord-Amerikaansche Republiek zal zijn ondergegaan, zullen de vriendelijke bloemen der prairiën nog bloeijen op het graf van den armen Rooden man!

(Wordt vervolgd.)